NAVATA

El terme municipal de Navata està situat al sector sud-occidental de la comarca de l'Alt Empordà, entre els rius Manol i Fluvià, a l'anomenada Garrotxa empordanesa. Comprèn el poble de Navata, cap del municipi, el veïnat de Can Miró, la població de Canelles i el poble de Taravaus, que es va agregar al municipi el 1969. La carretera N-260 de Besalú a Portbou travessa el terme i la vila de Navata a l'altura del km 47. Un desviament d'aquesta carretera condueix al poble de Taravaus, mentre que per arribar a Canelles, al sud del terme, cal agafar una carretera local que enllaça amb l'N-II.

Entre els mesos d'abril i desembre del 2011 es va dur a terme una intervenció arqueològica amb motiu de la urbanització del centre històric de Navata. Es van localitzar unes estructures que es van associar a la muralla medieval de la localitat i que fan pensar que tindria un perímetre irregular de planta trapezoidal, amb els costats més llargs a l'est i al sud. Tot i això, no es va aconseguir localitzar la ubicació de les torres ni les portes.

Església de Sant Pere (o de Can Miró)

L'ESGLÉSIA VELLA DE SANT PERE DE NAVATA es troba al sud-est de la població, al veïnat de Can Miró, a una petita elevació envoltada d'algunes masies. Va perdre la seva condició de parròquia al segle XVII, quan es va construir un nou temple (1646-1758) amb el mateix nom, situat al centre de la localitat. S'hi accedeix per una carretera veïnal des del poble de Navata que condueix a Can Miró en menys d'1 km.

La primera notícia sobre el temple la localitzem en un document de l'any 1019 que relata la donació que realitza el bisbe Pere a la canònica de Girona de la *parrochiam Sancti Petri de Navata* amb totes les seves pertinences. L'església

Vista general

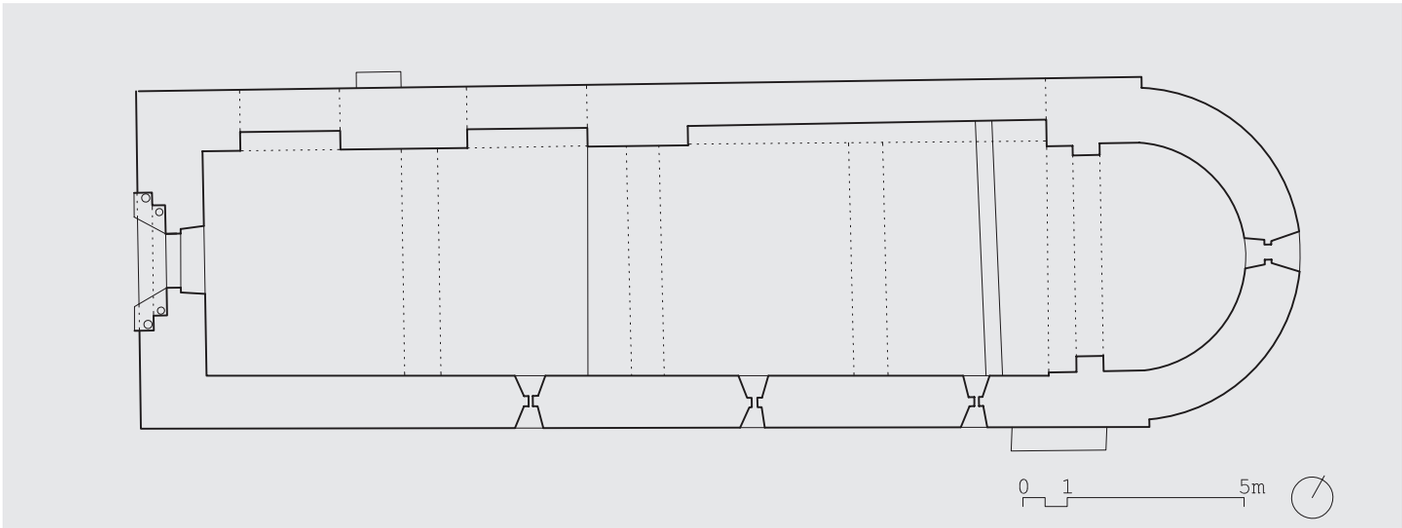

Planta

Alçat oest

s'esmenta en diversos pactes signats entre el 1052 i el 1093 pel bisbat gironí i els senyors de Navata, els quals van tenir un paper transcendent el 1089 en la restauració del culte del veí monestir de Santa Maria de Lladó. Més endavant, el 1124, una butlla del papa Calixt II va confirmar les propietats dels canonges de Santa Maria de Lladó *in parrochia Sancti Petri de Navata*. El llinatge dels Navata va adquirir gran importància quan es va emparentar amb els Rocabertí pel matrimoni d'Ermessenda de Navata amb Dalmau VI de Rocabertí el 1249; el fill dels dos, Guerau, va heretar el castell i el senyoriu de Navata, que quan va morir sense descendència van passar al seu germà el vescomte Jofre de Rocabertí. Trobem altres notícies referents al llinatge vescomtal en nombrosos documents que s'estenen des del segle XIII al XVII. D'altra banda, l'església s'esmenta a les *Rationes decimarum* del 1279-1280, així com al *Llibre Verd* de la catedral de Girona, del 1362.

Entre el 1980 i el 1982 l'edifici fou objecte d'una intervenció a càrrec del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i de la Diputació de Girona. Es va dur a terme la neteja i consolidació dels murs interiors i de la volta, així com, el 1984, la restauració dels fragments de les pintures de l'absis. També es va pavimentar el presbiteri, deixant l'enllosat, probablement original, de la resta de l'església. Ja hem comentat que va deixar de ser parròquia quan es va construir el nou temple al centre de la localitat cap a la segona meitat del segle XVII; actualment se n'ha cedit l'ús a una comunitat ortodoxa.

Es tracta d'una església amb nau única amb absis semicircular. L'accés es realitza per una portada ornamentada amb xambrana, quatre arquivoltes, llinda, timpà i capitells decorats amb escultura, que descriurem més endavant. Està situada a la façana occidental i consta, a més, de porta amb dos batents de fusta decorats amb ferramenta i un gran forrellat acabat amb un cap de serp de molt bona factura. A la part superior del centre de la façana veiem una finestra de doble esqueixada i un doble arc de mig punt. L'arc pròpiament dit és monolític i el doblec adovellat. Tota la façana està coronada per una cornisa molt desgastada que marca els aiguavessos de la coberta a dues vessants. El vèrtex està coronat per un petit campanar d'espadanya d'una única obertura, que probablement és d'època moderna.

La volta de la nau és lleugerament apuntada i està separada dels murs laterals per una cornisa en cavet que també ressegueix l'absis i els arcs de les tres finestres del mur sud, tot marcant l'arrencada de les voltes i l'extradós de les

Absis

Interior

finestres. La volta de l'absis és de quart d'esfera i s'obre a la nau a través d'un doble arc triomfal apuntat. A l'absis es poden observar les restes d'unes pintures murals al fresc bastant deteriorades, que analitzarem en un altre apartat. Quan contemplem el parament exterior del mur nord podem veure tres arcs cecs, un de grans dimensions i uns altres dos de menys envergadura que, de la mateixa manera, s'observen a l'interior de la nau. De tot això es dedueix que, en algun moment, hi va haver una altra nau o potser capelles laterals que es van suprimir. Una altra prova més de la seva possible edificació són les restes visibles d'un pilar amb una imposta entre els dos arcs petits, que podrien ser l'arrencada d'un arc transversal que, per la seva disposició, es podria tractar d'un arc faixó de la possible nau lateral. Així mateix, al costat de l'absis, a l'inici del mur meridional, trobem les restes d'un mur que podria correspondre a una edificació adjacent. Per aclarir totes aquestes hipòtesis seria interessant poder dur a terme una intervenció arqueològica que, segurament, elucidaria les incògnites.

Com ja hem esmentat, al mur sud s'obren tres finestres de doble esqueixada que a l'exterior presenten arcs de mig punt adovellats, similars a la que es troba al centre de l'absis. No obstant això, la situada a la zona de llevant està coronada per un arc monolític, en comptes de presentar dovelles com les altres dues. De la mateixa manera, la finestra absidal mostra un arc monolític (tot i que amb una esquerda que fa pensar en dos blocs). D'altra banda, l'aparell presenta diferències notables segons la seva ubicació. Al de la façana occidental, que destaca per la seva qualitat, observem carreus de pedra sorrenca, de bona factura i mida (tot i que erosionats pel pas del temps), disposats en filades regulars. A la resta dels murs i a l'absis es va construir amb material de menys qualitat, amb pedres menys treballades i de diferents mides que, tot i això, es disposen en filades regulars. A pesar d'aquesta diversitat, podem suposar que tot l'edifici correspon a una mateixa etapa constructiva, destacant la millor factura de la façana principal que prendrem com a precedent del que més endavant serà habitual en el gòtic. Per tot això, pensem en una datació prop de la segona meitat del segle XII o principis del XIII, atribuïble també a altres edificis similars, com les esglésies properes de Santa Maria de Lladó i de Santa Maria de Cistella.

Portada

Ja hem comentat que la portada es troba a la façana occidental de l'església i que presenta traços similars a les portades decorades de les esglésies veïnes de Lladó o Cistella. Hem de lamentar l'estat de deteriorament del conjunt, perquè es va tallar en una pedra sorrenca que no resisteix el pas del temps i no permet admirar l'obra tal com va ser concebuda. La portada presenta una obertura rectangular amb llinda llisa, timpà amb decoració en relleu emmarcat per una xambrana i quatre arquivoltes que descansen sobre unes impostes bisellades, que alhora reposen sobre dos parells de capitells corintis sostinguts per columnes. El timpà, les arquivoltes i la xambrana, així com els quatre capitells, presenten una decoració escultòrica. Dues de les columnes són de fust entorxat o estriat i les altres dues de fust llis, però deixem constància que no es conserven les seves bases; suposem que serien similars a les de l'església de Santa Maria de Cistella, que consten de plint decorat amb caps zoomòrfics que sostenen tres bous amb les seves corresponents escòcies.

La decoració de les arquivoltes presenta similituds amb la dels dos conjunts propers ja esmentats, als quals afegim els de Sant Cristòfol de Beget o Sant Esteve de Llanars, tots dos al Ripollès; o el de Sant Jaume de Vilafranca de Conflent, al Conflent (França), que ens fan plantejar l'autoria de

Portada

Detall del timpà

Detall dels capitells de la portada

tallers relacionats entre si. La primera arquivolta presenta un cordó a l'aresta, gairebé no visible a causa del deteriorament ja esmentat; a continuació, trobem una decoració a base de boles també al cavet. La següent arquivolta és de secció rectangular i no presenta decoració. La que tanca el timpà és la més ben conservada i se'ns mostra a base d'estries helicoidals decorada amb petits cossos semiesfèrics, molt semblant a les que es poden admirar a Lladó, Cistella, Beget i Vilafranca de Conflent. El conjunt està emmarcat per una xambrana amb decoració d'escacat que quasi no es conserva, i s'intueix que a l'arrencada de cadascun dels seus costats hi havia sengles relleus amb personatges o animals que ens recorden novament la portada de Sant Jaume de Vilafranca de Conflent, on hi ha una parella de lleons a les arrencades d'una arquivolta.

Si bé la majoria dels timpans de les portades de l'Empordà no acostumen a estar decorats, a Navata la peça escultòrica més interessant i més ben conservada de la portada està

ubicada en aquest lloc. Es tracta d'una bella representació de l'*Agnus Dei*, nimbat i amb la creu, tot envoltat per una cinta perlada de forma el·líptica. La imatge sembla estar inspirada per un relleu procedent de la portada de l'església abacial de Sant Pere de Rodes, que es conserva avui al Museu Frederic Marès de Barcelona. Per descomptat, el relleu monàstic és de molta més qualitat, sembla que procedent d'una arquivolta de l'última portada romànica del monestir, datada en la segona meitat del segle XII i vinculada al cèlebre mestre de Cabestany.

Malgrat les semblances, cal dir que l'anyell de Navata presenta una orientació contrària al de Sant Pere de Rodes, amb el cap mirant cap al sud. A causa del deteriorament de la pedra no podem saber si la peça tenia inscripcions al perfil extern, com ocorre a la de Rodes. Tot i que comparteixen detalls semblants, com la forma dels ulls, el pelatge de l'animal o el format de la creu i del nimbe, cal deixar constància de les mancances tècniques de l'artífex que va treballar a Navata, que s'evidencien també, per exemple, a la peculiar ubicació de la peça al timpà, una mica descentrada.

Pel que fa als capitells, que estan força deteriorats, s'hi observa una decoració a base d'elements vegetals o zoomòrfics. Tres d'aquests capitells, el parell del costat nord i l'interior del costat sud, mostren un esquema que parteix del capitell corinti a base de fulles d'acant, acabades amb florons i volutes amb motius circulars als vèrtexs. Sembla que, no obstant això, l'escultor va intentar variar el disseny de les fulles a cada capitell, per donar a unes un perfil més pla i a unes altres un de més còncau. El capitell extern del costat sud està decorat amb animals fantàstics devorant les potes d'altres animals, segons un esquema certament comú a la zona (Sant Martí de Pau, Sant Cristòfol de Beget, Santa Maria de Costoja). Una atenta inspecció permet descobrir unes bandes en diagonal disposades com a fons que trobem també a Costoja i que apareixen en altres obres de l'entorn rossellonès. Els collarins criden l'atenció pels seus dissenys variats a cada cas, a base de cordó, cinta helicoidal o òvuls, de la mateixa manera que recordem els fusts amb estries helicoidals que sostenen els capitells interiors.

De tot això que hem comentat, podem concloure que les peces esculpides de Navata tenen parentesc amb les ja esmentades de la regió, que alhora estan relacionades amb els tallers rossellonesos, tal com apuntava Durliat, i sense oblidar una clara vinculació amb l'escultura tardana de Sant Pere de Rodes. Proposem per al conjunt escultòric una datació cap a l'últim quart del segle XII, moment que es correspon amb la dependència de l'església de Navata respecte del priorat de Santa Maria de Lladó.

Restes de pintura mural

L'església conserva vestigis de decoració mural que, tot i haver estat objecte de restauració, són difícils d'interpretar pel deteriorament que presenten. Les restes es troben a la zona absidal i estan dividides en tres registres, com és habitual. A la zona de la volta s'intueix el que podria ser una màndorla que mostra una representació de la *Maiestas Domini*, i a banda i banda del seu vèrtex inferior s'observen dos animals que s'han identificat com a representacions del tetramorf. Per sobre de la motllura que separa el tambor absidal de la volta s'ha conservat una sanefa amb motius geomètrics, consistents en dues filades de circumferències blanques i grogues amb unes creus vermelles al seu interior. Per sota d'aquesta motllura només queden fragments d'una escena amb dos personatges sobre un fons monocrom blavós. La figura més gran està dreta i s'ha identificat amb Crist, mentre que l'altra figura està ajupida i es creu que podria ser Maria Magdalena rentant els peus a Jesús. La part inferior del cilindre absidal es decora amb cortinatges ornamentats amb grans cercles amb figuracions geomètriques a manera de rosetes; als espais còncaus es conserven dos busts humans enfrontats, un d'ells barbat, que treuen el cap per sobre de les cortines.

Restes de pintura mural a l'absis

Detall de les pintures de l'absis

La gamma cromàtica de les pintures és a base de colors terrosos i ocres, amb presència de vermell i blau als fons. En tot cas, la degradació del conjunt no permet treure conclusions definitives sobre el seu estil i filiació, que generalment s'associen amb l'anomenat cercle d'Osormort o amb una influència més directa de la pintura de la zona de Poitiers, a França, la difusió de la qual a Catalunya s'hauria degut a les polítiques matrimonials de la monarquia i als freqüents contactes polítics i comercials entre les dues regions. La cronologia de les pintures és també problemàtica. Alguns historiadors suggereixen que, a finals del segle XII, Bernat de Navata i el rei Alfons el Cast podrien haver exercit un mecenatge a Sant Pere de Navata, la qual cosa ens permetria establir una possible datació cap a finals del segle XII, que estaria en concordança amb la proposta del tercer quart del mateix segle per a la construcció de l'edifici.

Ferramenta de la porta

La porta de fusta que dona accés al temple de Sant Pere de Navata per la façana de ponent consta de dos batents que disposen d'elements decoratius de ferro forjat, d'estil romànic, en excel·lent estat de conservació. Es disposen per tota la superfície i es podrien datar en la mateixa època de construcció de l'església, cap a la segona meitat del segle XII o principis del XIII. No obstant això, els batents de fusta es van renovar en algun moment, de manera que la ferramenta original es va reubicar.

La ferramenta és pràcticament simètrica, si bé l'espai que alberga la ferradura en el batent dret trenca la seva harmonia. Consta de cinc jocs dobles a cada batent, amb l'excepció ja esmentada, que estan formats per una cinta horitzontal de ferro, acanalada, sis volutes també acanalades, i dues més als extrems exteriors. A la part superior, cada batent presenta dos jocs més estrets, formats per vuit espirals cadascun, fixats amb claus de punta roma i punxeguda o cònica, que podrien formar part de les finestres, ja que les seves mides coincideixen. Pel que fa al cas, deixem constància d'altres exemples que tenen el mateix tipus d'elements, per exemple, els batents de Santa Cecília de Terrades, conservats entre el Museu d'Art de Girona i el castell de Peralada. Destaquem la presència de cintes o tires fines de la mateixa tipologia que les volutes, separant els jocs, sobresortint la que està ubicada sota el forrellat, perquè és més ampla.

La ferradura, de factura senzilla, consisteix en una placa quadrada i llisa de ferro, clavada amb quatre claus. En canvi, el forrellat destaca pel seu estilitzat cap zoomòrfic, que identifiquem amb un drac que ens crida l'atenció per la seva detallada dentadura, ulls i orelles; s'assembla molt als que hi ha a Sant Joan de Foixà (Baix Empordà) i a Santa Cecília de Molló (Ripollès). Un dels seus extrems forma un mànec ergonòmic.

Ferramenta de la porta

Finalment, tres anelles, dues de les quals tenen decoració a base d'escames, fan de passadors.

Text: MJV - Fotos: CRM/MJV - Plànols: NDVC

Bibliografia

AA.VV., 1995, pp. 57-58; Amenós i Martínez, L., 2004, pp. 76, 91, 120-121; Amenós i Martínez, L., 2009, pp. 60, 71, 76; Badia i Homs, J., 1977-1981, II-A, pp. 273-275, 281-282; Borrell i Sabater, M., 2007, pp. 36, 134, 146; Camps i Sòria, J., 1990, pp. 47, 49, 55, 57, 59, 65; Catalunya Romànica, 1984-1998, VIII, pp. 109, 138, 144, 146, 150-152, 155; IX, pp. 575-583; Denel, F., 1973, pp. 113-114; Durliat, M., 1948-1954, III, pp. 58-61, 74, 76; Gironella Garañana, J., 1959, pp. 109-110; Grau, J. M., 1963, pp. 43-45; Marquès Casanovas, J. i Constans i Serrats, L. G., 1985; Marquès i Planagumà, J. M., 1995, pp. 106-107; Monsalvatje y Fossas, F., 1909, pp. 313-314; Pons i Guri, J. M., 1964, pp. 9, 17, 42, 70; Rius i Serra, J. M., 1946, pp. 64, 85; Sureda i Pons, J., 1981, pp. 26, 228-229, 294, 296-297; Ventosa i Serra, E., 2009, pp. 20, 22-23, 25, 41-42, 48, 52, 56, 58, 60, 88, 91.

Castell

Les restes del castell de Navata es troben uns 2 km al sud-oest de la població. Encara es conserva una gran quantitat de murs i algunes torres a un pujol elevat envoltat per camps de cereal i una zona de vegetació boscosa. S'hi accedeix sortint del carrer del Castell, passant pel cementiri de la localitat i agafant sempre les bifurcacions a mà dreta fins a arribar a un grup de cases on acaba el camí. Cal descendir, aleshores, a peu fins a la riera d'Àlguema, travessar-la i seguir una sendera que s'endinsa a una zona boscosa. Al cap de deu minuts de marxa ascendent, podrem veure el gran mur que es conserva del castell.

La primera anotació sobre el castell data de l'any 1051 i està relacionada amb Rodlenda de Navata, senyora del castell. Més endavant, Bernat Adalbert de Navata signa el 1071 i el 1093 dos pactes amb el bisbe Berenguer de Girona per a la defensa de la parròquia de Sant Pere, amb la seva sagrera, *ipsa forteza de Navata, castro de Navata*. El 1099 el mateix Bernat Adalbert va cedir el castell al comte de Besalú, Bernat II, a canvi de rebre'l com a feu i que s'hi establís la baronia de Navata. L'any 1190 el rei Alfons el Cast va fer donació en feu de la vila de Peralada a Bernat de Navata i a la seva dona Ermessenda. Continuem trobant documents del 1226 i el 1227 en què apareix Arnau de Navata com a senyor de Peralada. La baronia es va mantenir sota el control dels Navata fins a l'enllaç d'Ermessenda, filla d'Arnau de Navata, amb Dalmau de Rocabertí (1249), pel qual la població va quedar directament sota el poder dels vescomtes. A més, Arnau de Navata va cedir l'any 1256 a Jofre de Rocabertí tots els drets senyorials que tenia a la vila de Peralada. Sabem, gràcies a Miret i Sans, que el 1272 l'infant Pere, futur rei Pere el Gran, va fer una permuta amb Dalmau de Rocabertí pels castells de Navata i Vilademuls. Va ser durant aquest període quan els Rocabertí van reparar i reforçar la fortalesa, que fou objecte de constants assetjaments i batalles durant la baixa edat mitjana. Durant el segle XV es va preparar per a armes de foc, amb l'augment del gruix de les muralles i torres i l'obertura de torreres i espitlleres. A finals del segle XVII va començar l'abandonament del castell, que culmina en el segle XVIII.

El castell de Navata era el típic castell feudal, similar als que van sorgir entre els segles XI i XII, que albergaven l'habitatge del senyor i la seva família als pisos superiors, mentre que les plantes baixes es feien servir com a magatzem de vitualles. La guarnició se situava a estances annexes a la muralla, al voltant del pati d'armes. Sembla que els servents vivien a poblats o a cases properes i accedien diàriament al castell.

El castell de Navata s'ubicava, com hem dit, a un pujol que ocupava per complet, protegit pel costat nord per un cingle, i pels tres costats restants per un fossat d'uns 3 m de profunditat, que encara es conserva. El seu recinte emmurallat era de planta quadrangular, amb pati central i edificacions al voltant. Encara avui crida l'atenció l'espectacular mur de ponent, de gairebé 25 m de longitud i amb un gruix d'1,10 m i una altura conservada de 6 m. S'hi observen set obertures rectangulars d'esqueixada simple amb una profunditat d'aproximadament 1 m, de factura posterior, així com algunes espitlleres i merlets. L'aparell que el forma és de pedres gairebé sense desbastar, col·locades en filades horitzontals.

Torre de ponent

A l'angle sud-oest s'aixeca una torre cilíndrica, lleugerament troncocònica a la seva base, que es conserva fins a una altura d'uns 9 m. El mur de la torre és molt ample i conserva una espitllera per a armes d'època posterior, així com una obertura que probablement comunicava amb el camí de ronda. A l'interior podem veure una volta semiesfèrica realitzada a base de petites pedres que formen filades circulars concèntriques. A l'altre extrem del mur s'aixeca una torre quadrada, l'aparell de la qual, a la part superior, es forma a base de pedres travades amb abundant morter. Del mur nord queden uns 8 m propers a l'angle nord-oest, amb un gruix de 80 cm i una altura d'uns 2,5 m. De la resta de

Torre nord-oest

la fortalesa només queden escasses restes de mur gairebé no perceptibles.

Pel que fa a la datació del recinte, pensem que del primitiu castell (segles XI-XII) només queda la nau de la capella, situada a l'extrem nord-est del recinte, que descriurem a continuació. La resta de la fortificació pertany als segles XIII i XIV, amb importants modificacions el segle XV.

Capella de Sant Joan

A l'extrem nord-est del recinte del castell s'aixecava aquesta capella, de la qual encara podem observar algunes restes. Les escasses notícies documentals que l'esmenten es remunten a l'any 1251. Posteriorment, el 1291, sembla que el vescomte Dalmau de Rocabertí va instituir un benefici mitjançant el qual se la dotava de cinquanta mitgeres de llevat, ving de blat, quinze sumes de raïm i sis quarts d'oli, que havia de percebre dels masos veïns. A canvi se celebrarien tres misses setmanals en sufragi de l'ànima del fundador de la dinastia i dels seus difunts, a més de mantenir encesa dia i nit una làmpada d'oli tocant a l'altar, i no hi podien faltar ciris per a la celebració de les misses.

La capella, que es troba en estat ruïnós, servia de base a la torre angular del sector nord-est del recinte, que formava part de les defenses del castell. Es tracta d'un edifici de planta rectangular, sense capçalera destacada. El mur oest ha desaparegut, però encara es conserven els murs laterals i el de la capçalera, en el qual s'obre un petit ull de bou. Tampoc es conserva la volta, que era de perfil apuntat i de la qual només queda l'arrencada inferior, separada del mur per una imposta en bossell. A cadascun dels murs laterals s'obre una finestra de mig punt atrompetada, que a l'exterior es transforma en espitllera. Al nivell del terra del mur est i del sud s'obren tres finestres espitlleres i una més al mur nord, la qual cosa reforça el caràcter defensiu de l'edifici. L'aparell combina els carreus de bona mida i factura de l'interior de la nau i de la zona absidal amb els còdols travats amb morter als murs exteriors. Als angles de l'edifici, i segurament també a la façana principal (que només conserva un fragment de mur), es van disposar carreus. Tot i que per les característiques constructives s'hauria de datar l'edifici cap a la segona meitat del segle XIII, creiem que va haver-hi una capella anterior, que datem a finals del segle XI.

Text i fotos: MJV

Capella

Bibliografia

ALMERICH I SELLARÈS, L., 1984, pp. 29-31; BADIA I HOMS, J., 1977-1981, II-A, pp. 275-276, 282-283; CASTELLS CATALANS, ELS, 1967-1979, II, pp. 469, 472-473; CATALUNYA ROMÀNICA, 1984-1998, IX, pp. 573-575; DEL CAMPO I JORDÀ, F., 1989, pp. 14, 18, 20, 23, 55-56; GIRONELLA GARAÑANA, J., 1959, pp. 105-109; GRAU, J. M., 1963, p. 43; MARQUÉS CASANOVAS, J. i CONSTANS I SERRATS, L. G., 1985, p. 93; MARQUÈS I PLANAGUMÀ, J. M., 1995c, pp. 106-107; MIRET I SANS, J., 1918, p. 468; MONSALVATJE Y FOSSAS, F., 1889-1919, I, p. 198, XIII, p. 279.

Església de Sant Esteve de Canelles

L'ESGLÉSIA DE SANT ESTEVE DE CANELLES està situada al veïnat homònim, que pertany al municipi. S'ubica a la zona meridional del poble, a una suau elevació propera al riu Fluvià. Per accedir-hi, des de la carretera N-II, hem d'agafar un desviament a l'altura del km 744 i continuar per la carretera local GIP-5126, que condueix fins al veïnat, situat a uns 4 km. També s'hi pot arribar per la pista asfaltada que, des de Navata, passa per l'església de Sant Pere i arriba finalment a Canelles.

El temple apareix esmentat en un diploma de Carles el Calb de l'any 855, com a possessió de l'abadia llenguadociana de Sainte-Marie de Lagrasse. Els dos diplomes de Carles el Simple (899 i 908) ratifiquen posteriorment aquesta possessió, que poc després era reclamada per l'abat de Lagrasse, Vitiza, al bisbe gironí Guiu (914). La vinculació amb l'abadia occitana es ratifica en una butlla papal del 951 en la qual queda constància d'una doble dedicació al temple, anomenat *Sancti Stephani et Sancti Peregrini in comitatu Bisuldunensi*. Una altra butlla de l'any 1119 torna a confirmar-ne la possessió, que va perdurar fins a finals del segle XIV. Després, el temple va passar a ser sufragani de la parròquia de Romanyà d'Empordà. La façana i el campanar daten del segle XVIII, època en què segurament també va ser construïda la sagristia, ja que a la llinda d'una finestra apareix la data del 1774.

Som davant d'un edifici romànic d'una sola nau amb absis semicircular i que, com hem dit, fou objecte de reformes

Vista general

Absis

durant el segle XVIII. El 1990-1991 s'hi va dur a terme una intervenció amb l'objectiu de consolidar l'estructura, reparar la coberta, eliminar el cor i sanejar els aparells externs, així com renovar el paviment.

La porta d'accés està situada a la façana occidental, i va emmarcada per un arc de mig punt que es creu que prové de la reforma esmentada. A la part superior central s'observa una finestra de doble esqueixada, amb arc de mig punt monolític i muntants a base de carreus de pedra sorrenca.

El mur nord està encalcinat i afronta amb un petit cementiri. Per contra, el mur meridional mostra un aparell irregular travat amb abundant argamassa i té adossats el campanar i la sagristia. Aquest mur està format amb carreus de pedra sorrenca de bona factura, i presenta al centre una finestra de doble esqueixada similar a la de la façana de ponent.

A l'interior de la nau, els murs laterals mostren un aparell de pedres mitjanes travades amb argamassa i col·locades en filades. A més, van reforçats amb uns grans arcs cecs que se sostenen en impostes bisellades que descansen sobre pilars adossats al mur. Una cornisa bisellada en cavet marca l'arrencada de la volta de canó de la nau, que en el seu primer tram és de mig punt i, prop de l'absis, lleugerament apuntada. La volta absidal, en quart d'esfera, probablement correspon a una segona etapa constructiva datada entre els segles XII i XIII.

Com a conclusió, podem dir que l'edifici actual és, en les seves estructures originals, un temple romànic del segle XI, reformat entre els segles XII i XIII i que va ser molt modificat en èpoques posteriors. La façana i el campanar daten del segle XVIII, època en què segurament també va ser construïda la sagristia.

Els batents de fusta de la porta presenten elements de ferro forjat d'estil romànic, que probablement correspondrien a una porta anterior. Es tracta de quatre jocs de cintes acabades amb volutes enfrontades, de curt recorregut. S'hi observa, a més, una cinta llisa, sense volutes i lleugerament acanalada. Completen el conjunt un forrellat quadrangular i un pom a base d'argolla que penja d'una peça circular, tot de factura una mica tosca. La meitat inferior dels batents es va cobrir amb plaques amples llises, a manera de protecció, fixades amb claus de cap rom.

La seva datació és complicada, però en tot cas no correspon a l'etapa inicial de l'edifici.

Text i fotos: MJV

Bibliografia

AA.VV., 1995, p. 109; Badia i Homs, J., 1977-1981, II-A, pp. 277-278, 284; Borrell i Sabater, M., 2007, p. 57; Catalunya Romànica, 1984-1998, IX, p. 583; Monsalvatje y Fossas, F., 1909, p. 22; Pons i Guri, J. M., 1964-1965, p. 72; Villanueva, J., 1803-1852, XIII, p. 44.